

DOI 10.32782/city-development.2024.1-1

УДК УДК 65.012

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ ПОВНОМАСШТАБНОГО ВІЙСЬКОВОГО ВТОРГНЕННЯ

Акуленко Олександр

здобувач третього рівня вищої освіти

Приватний вищий навчальний заклад "Європейський університет"

ORCID: <https://orcid.org/0009-0003-4650-6306>

Кацицка Гражина

кандидат політичних наук,

науково-педагогічний працівник

Вища школа суспільно-економічних відносин, Польща

ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-1091-4509>

Анотація. Економічна безпека підприємства в умовах військових дій є надзвичайно важливою, оскільки забезпечує його функціонування та подальший розвиток. Військові дії можуть негативно впливати на економіку країни, знизити попит на товари та послуги, зруйнувати інфраструктуру та створити загрози для безпеки працівників. Обґрунтовано, що забезпечення економічної безпеки в таких умовах стає необхідністю, оскільки підприємство може стати жертвою руйнування, знищення і конфіскації майна, припинення роботи, а також можливої економічної залежності від агресора. Узагальнено основні аргументи на користь забезпечення економічної безпеки в умовах повномасштабного військового вторгнення. Захист майна та активів підприємства є критичним для його збереження та подальшого функціонування. Забезпечення безпеки персоналу підприємства дозволяє підтримувати продуктивність та забезпечувати неперервну роботу. Збереження економічної незалежності в умовах військового вторгнення допоможе підприємству зберегти контроль над своїми ресурсами та зберегти свою економічну стабільність. Забезпечення стійкості підприємства. Аргументовано, що економічна безпека підприємства в умовах військового вторгнення сприяє збереженню його стійкості та виживанню в екстремальних умовах, що може включати наступні кроки: створення резервних копій даних, розробку планів невідкладних ситуацій, забезпечення доступу до ресурсів, встановлення контингентних планів тощо. Представлено етапи сценарного моделювання організації повноцінного функціонування підприємства на випадок руйнації складових елементів виробничої інфраструктури в умовах військових дій. Узагальнено результати забезпечення економічної безпеки підприємства в умовах повномасштабного військового вторгнення.

Ключові слова: економічна безпека, підприємство, ресурси, ризики, фінансова стабільність, розвиток, функціонування.

Актуальність проблеми. Незважаючи на зростання нестабільності та волатильності в умовах тривалої військової агресії, підвищену увагу слід приділяти підготовці суб'єктів господарювання до загроз економічній безпеці, забезпечуючи, зокрема, підвищення ситуаційної обізнаності та проактивне навчання персоналу стосовно поточних і потенційних загроз економічній безпеці, максимально підготувати суб'єктів економічних відносин (державу, підприємства та громадян) до стійкості в умовах невизначеності.

У перші місяці повномасштабної військової агресії на території України економічна безпека значною мірою забезпечувалася накопиченими

в довоєнний період резервами і запасом безпеки, активною консолідацією зусиль суспільства на регіональному та місцевому рівнях, самоорганізацією і організацією громадян перед обличчям екзистенційної загрози російської агресії, а також наданням безпрецедентної міжнародної підтримки.

З переходом російського вторгнення у тривалі, затяжні та виснажливі воєнні дії прямий негативний вплив на економіку посилюється з цілеспрямованими атаками на критичну інфраструктуру країни, виснаженням фінансових резервів населення та підприємств, збільшенням економічної диспропорції, що формується під час використання ворогом різних гібридних

інструментів насильства та військових дій. Це актуалізує необхідність розробки та реалізації заходів щодо протидії комплексу ризиків на основі моніторингу викликів і загроз економічній безпеці в умовах воєнного часу та аналітичної обробки його результатів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Питаннями забезпечення економічної безпеки підприємств присвятили праці такі вчені та практики, як: О.В. Ареф'єва, Л.І. Донець, Н.В. Ващенко, Л.О. Вдовенко, О.В. Гривківська, Г.М. Калетнік, Г.В. Козаченко, Т.М. Корпанюк, О.М. Ляшенко, Л.О. Матвійчук, Є.А. Олейникова, Н.Л. Правдюк, В.С. Пономаренко, О.О. Сосновська, О.Ф. Яременко та ін. Проте, варто зазначити, що залишаються не повністю розкритими питання щодо розробки шляхів забезпечення економічної безпеки підприємства власне в умовах повномасштабного військового вторгнення.

Метою статті є визначення можливих шляхів забезпечення економічної безпеки підприємства в умовах повномасштабного військового вторгнення.

Результати дослідження. Забезпечення економічної безпеки підприємства в умовах війни є вкрай важливим завданням, з огляду на наступні причини [1; 2]:

– зниження ризику: економічна нестабільність та невизначеність, пов'язані з військовими діями, можуть суттєво вплинути на роботу підприємства. Забезпечуючи економічну безпеку, підприємство зменшує ризик фінансової та економічної нестабільності в цих умовах;

– збереження ресурсів: військові дії можуть призвести до обмеження доступу до ресурсів, необхідних для виробництва та функціонування підприємства. Забезпечення економічної безпеки дозволяє підприємству розробити плани альтернативних джерел ресурсів та пошуку нових ринків збуту для збереження ефективності виробництва;

– забезпечення безпеки працівників: підприємства повинні стежити за безпекою своїх працівників, особливо в умовах військових дій, коли ризик пошкодження та втрати життя збільшується. Забезпечення економічної безпеки допомагає підприємствам впроваджувати заходи безпеки та розробляти плани евакуації для захисту життя та здоров'я своїх працівників;

– збереження репутації: військові дії можуть вплинути на репутацію підприємства, особливо якщо його діяльність або сприяння розгортанню військових конфліктів спричиняють шкоду або негативний вплив на оточуюче середовище. Усунення ризиків, пов'язаних з військовими діями, може допомогти забезпечити позитивну репутацію підприємства та зберегти довіру споживачів та інших зацікавлених сторін;

– збереження фінансової стабільності: військові дії часто призводять до зниження економічної активності, зменшення попиту або навіть руйнування інфраструктури та майна. Забезпечення економічної безпеки дозволяє підприємству відповідати на ці виклики та забезпечувати стабільність своєї фінансової ситуації (табл. 1).

Основними заходами, які можуть забезпечити економічну безпеку підприємства в умовах військових дій, є [4–7]:

1. Диверсифікація ринків збуту: розширення географії реалізації товарів і послуг, що дозволить знизити залежність від одного ринку і зменшити ризики, зв'язані з воєнними конфліктами на цьому ринку.

2. Розбудова логістичних систем: розвиток ефективних систем поставок, час воєнних дій.

3. Забезпечення резервування: створення запасів сировини, матеріалів і компонентів, а також фінансових резервів, що дозволить підприємству продовжити свою діяльність навіть при обмеженому доступі до ресурсів.

4. Розвиток інноваційних технологій: впровадження нових технологій, які дозволяють знизити залежність від імпорту і забезпечують заміну імпортованих товарів на внутрішню продукцію.

5. Ретельне планування ризиків: врахування можливих воєнних загроз при розробці стратегій розвитку і бізнес-планів, а також включення заходів для зменшення впливу можливих воєнних конфліктів на діяльність підприємства.

6. Вдосконалення управління безпекою: встановлення систем контролю і захисту відповідно до вимог безпеки підприємства, що дозволить забезпечити захист важливих даних і майна під час воєнних дій.

7. Взаємодія з державними органами: співпраця з правоохоронними органами і державними структурами для отримання необхідної підтримки і захисту в умовах воєнних загроз.

8. Підготовка персоналу: проведення навчань і тренінгів з питань економічної безпеки та поведінки в умовах війни, що дозволяє підвищити готовність персоналу до ризикових ситуацій.

В існуючих реаліях, на наш погляд, особливу увагу варто приділити моделюванню повноцінного функціонування підприємства в умовах військових дій, що є складним процесом, оскільки воєнний конфлікт може чинити серйозні впливи на різні аспекти діяльності підприємства, включаючи постачання сировини, виробництво, логістику, ринок збуту та фінансову стійкість.

Одним із способів моделювання може бути розробка сценаріїв із заданими різними умовами війни та їх наслідками для діяльності підприєм-

Таблиця 1 – Рейтинг проблем бізнесу під час військових дій за підсумками 2022 р.

№ з/п	Характер проблеми	Прийнятний рівень важливості, %	Кластер
1	Непрогнозованість розвитку ситуації в Україні та на внутрішньому ринку	44,20	1
2	Відсутність достатнього капіталу	42,10	1
3	Відсутність достатньої кількості платоспроможних клієнтів на внутрішньому ринку	39,50	1
4	Непередбачувані дії держави, що можуть погіршити стан бізнесу	28,00	2
5	Недоступність кредитних коштів, у тому числі – програми 5-7-9 й т. ін.	26,00	2
6	Недоступність грантових програм, які оголошені Урядом	23,40	2
7	Високі податки та збори	21,20	2
8	Перешкоди з боку регуляторних та/чи фіскальних органів, у тому числі податкової адміністрації	21,20	2
9	Демпінг конкурентів, в цілому зниження прибутковості на ринку	17,50	3
10	Відсутність достатньої кількості кваліфікованих працівників	15,30	3
11	Клієнти (або роздрібні мережі) не розраховуються (вчасно або в принципі)	14,30	3
12	Відсутність необхідної підтримки на рівні України (в межах повноважень Уряду)	13,90	3
13	Втома власника та/або керівного персоналу	13,50	3
14	Недобросовісна конкуренція	12,90	3
15	Відсутність необхідного обладнання	12,50	3
16	Зруйнованість ланцюгів постачання	12,10	3
17	Неефективна, довга, дорога логістика	11,50	3
18	Відсутність замовлень на зовнішніх ринках або експертизи в експорті	11,50	3
19	Недостатня підтримка держави в розвитку експорту	9,30	4
20	Відсутність необхідної підтримки бізнесу на рівні громад в межах їх повноважень	9,10	4
21	Відсутність необхідної сировини, матеріалів й т. ін.	7,90	4
22	Недоступність даних, знань (де кращий бізнес-клімат та можливості, як шукати партнерів тощо)	7,30	4
23	Фокусування уваги, ресурсів на допомозі ЗСУ, силам ТрО тощо	7,10	4
24	Застаріла бізнес-модель	5,60	4

Джерело: [3, с. 177]

ства. Спеціалісти з аналітики можуть визначити ризики та відповідні стратегії та заходи, які підприємство повинно прийняти для забезпечення безпеки, збереження продуктивності та збалансованості фінансового стану.

Другим способом моделювання може бути використання інформаційних технологій та аналітичних програм для створення комплексних моделей, що враховують усі аспекти діяльності підприємства. Використання методів імітаційного моделювання, аналізу прогнозів та розрахунків може допомогти прийняти кращі рішення та планувати діяльність в умовах війни.

Також варто звернути увагу на використання стратегії «бізнес-континуїті», яка передбачає

передачу деяких функцій та завдань підприємства сторонній організації або використання резервних (географічно віддалених) підприємств для продовження діяльності, за умови зупинки роботи основного підприємства через воєнний конфлікт.

Ці методи можуть бути використані для розробки планів та стратегій повноцінного функціонування підприємства в умовах військових дій. Однак, варто зазначити, що моделі не можуть передбачити всі імовірні ризики та, тому підприємство повинне бути готовим до внесення змін у свої плани та стратегії в разі непередбачуваних обставин.

Сценарне моделювання організації повноцінного функціонування підприємства на випадок

руйнації складових елементів виробничої інфраструктури в умовах військових дій може мати наступні етапи (рис. 1):

1. Аналіз потенційних загроз: виявлення потенційних загроз, які можуть вплинути на складові елементи виробничої інфраструктури підприємства в умовах військових дій, таких як бомбардування, атаки з боку підрозділів ворога, кібератаки, саботаж тощо.

2. Визначення критичних складових елементів: ідентифікація ключових складових елементів виробничої інфраструктури, які є необхідними для повноцінного функціонування підприємства. Це можуть бути будівлі, машини, системи енергопостачання, системи комунікацій, обладнання інформаційно-комунікаційних технологій тощо.

3. Оцінка потреб у резервних ресурсах: розрахунок резервних ресурсів, які необхідно мати в наявності для відновлення та заміни руйнованих складових елементів виробничої інфраструктури. Це можуть бути запаси будівельних матеріалів, обладнання, запаси енергоносіїв, запаси комплектуючих тощо.

4. Розробка планів надзвичайної ситуації: розробка плану дій з пріоритетами щодо відновлення функціонування складових елементів виробничої інфраструктури підприємства в умовах руйнування військовими діями. План повинен включати чіткі кроки та процедури відновлення, використання резервних ресурсів та організацію роботи персоналу.

5. Запровадження системи забезпечення безпеки: реалізація заходів для забезпечення

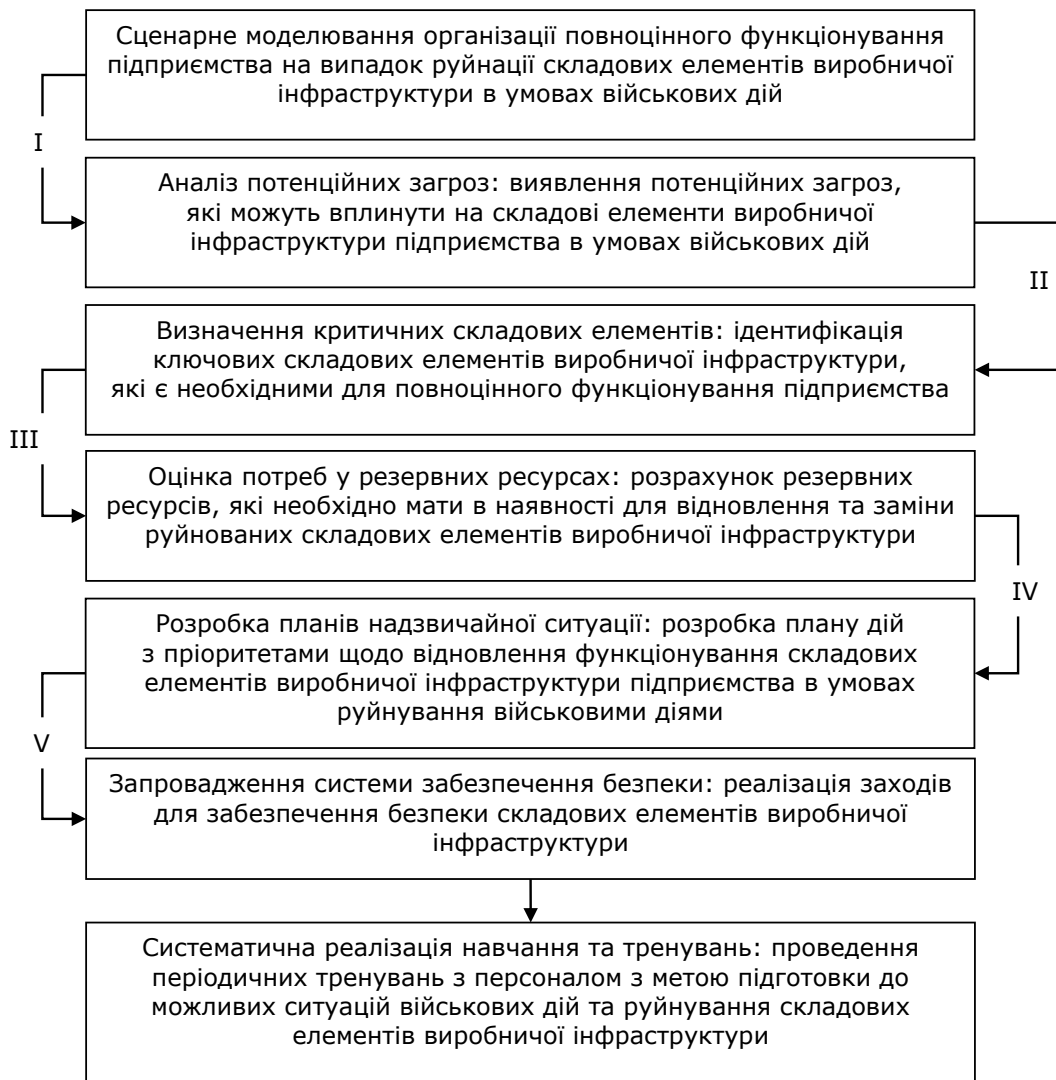

Рисунок 1 – Етапи сценарного моделювання організації повноцінного функціонування підприємства на випадок руйнації складових елементів виробничої інфраструктури в умовах військових дій

Джерело: розробка автора

безпеки складових елементів виробничої інфраструктури. Це можуть бути заходи у сфері фізичної охорони, кібербезпеки, резервного копіювання даних, захисту від вторгнень та випадкових пошкоджень.

6. Систематична реалізація навчання та тренувань: проведення періодичних тренувань з персоналом з метою підготовки до можливих ситуацій військових дій та руйнування складових елементів виробничої інфраструктури.

Висновки. Результати забезпечення економічної безпеки підприємства в умовах повно-

масштабного військового вторгнення можуть знайти своє відображення у збереженні виробничих потужностей, зниженні втрат та раціональному використанні ресурсів, підтримці персоналу, збільшенні частки ринку, посиленні фінансової стабільності, активізації розвитку інноваційних технологій, захисті власних цінностей та майна, зниженні витрат на розробку нових продуктів та підтримку клієнтів, підтримці взаємовідносин з партнерами та постачальниками, залученні нових інвестицій, зміцненні репутації та впливу на ринку.

Бібліографічний список:

1. Сосновська І.М. Поняття та значення економічної безпеки виробничо-господарської діяльності підприємств. *Ефективна економіка*. 2015. № 9. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4303>
2. Онищенко С.В., Маслій О.А., Глушко А.Д., Загорулько Т.А. Виклики та загрози соціально-економічній безпеці України в умовах воєнного стану. *Економіка і регіон*. 2023. № 1(88). С. 135–143. URL: <http://journals.nupp.edu.ua/eir/article/view/2888/2282>
3. Момот В.Є., Литвиненко О.М. Моделювання змін активності вітчизняного бізнесу за умов війни. *Академічний огляд*. 2023. Вип. 2 (59). С. 173–189.
4. Hryvkiivska O., Kotvytska N., Ivanova N., Pryimak N., Salkova I. Economic Security Formation of Enterprise Under the Conditions of Steady Development. *European Journal of Sustainable Development*. 2021. No. 10(1). P. 561–570. DOI: <https://doi.org/10.14207/ejsd.2021.v10n1p.561>
5. Тульчинська С.О., Солосіч О.С. Концептуальні засади забезпечення економічної безпеки підприємництва в умовах воєнного стану. *Науковий погляд: економіка та управління*, 2022. № 3 (79). С. 97–102.
6. Стратегія економічної безпеки України на період до 2025 року: Указ Президента України від 11.08.2021. No 347/2021. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/3922020-35037>
7. Ситник Г.В., Блакита Г.В., Гуляєва Н.М. та ін. Економічна безпека підприємництва в Україні: монографія. Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2020. 284 с.

References:

1. Sosnovska I. M. (2015) The concept and significance of economic security of production and economic activity of enterprises. *Efficient economy*, no. 9. Available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4303>
2. Onishchenko S. V., Maslii O. A., Glushko A. D., Zahorulko T. A. (2023) Challenges and threats to the socio-economic security of Ukraine in the conditions of martial law. *Economy and the region*, no. 1(88), pp. 135–143. Available at: <http://journals.nupp.edu.ua/eir/article/view/2888/2282>
3. Momot V. E., Lytvynenko O. M. (2023) Modeling changes in domestic business activity under war conditions. *Academic review*, vol. 2 (59), pp. 173–189.
4. Hryvkiivska O., Kotvytska N., Ivanova N., Pryimak N., Salkova I. (2021) Economic Security Formation of Enterprise Under the Conditions of Steady Development. *European Journal of Sustainable Development*, no. 10(1), pp. 561–570. DOI: <https://doi.org/10.14207/ejsd.2021.v10n1p.561>
5. Tulchynska S. O., Solosich O. S. (2022) Conceptual principles of ensuring the economic security of entrepreneurship in the conditions of martial law. *Scientific view: economics and management*, no. 3 (79), pp. 97–102.
6. Strategy of economic security of Ukraine for the period until 2025: Decree of the President of Ukraine dated August 11, 2021. No 347/2021. Available at: <https://www.president.gov.ua/documents/3922020-35037>
7. Sytnyk H. V., Blakytka G. V., Gulyaeva N. M. and others (2020) Economic security of entrepreneurship in Ukraine: a monograph. Kyiv: Kyiv. national trade and economy University, 284 p.

ENSURING THE ECONOMIC SECURITY OF THE ENTERPRISE UNDER THE CONDITIONS OF A FULL-SCALE MILITARY INVASION

Oleksandr Akulenko

Postgraduate Student

Private Higher Education Establishment "European University"

Grazyna Kacicka

Candidate of Political Sciences (PhD),

Scientific and Pedagogical Worker

High School of the Social and Economic, Poland

Summary. The economic security of the enterprise in the conditions of military operations is extremely important, as it ensures its functioning and further development. Military actions can negatively affect the country's economy, reduce the demand for goods and services, destroy infrastructure and create threats to the safety of workers. It is justified that ensuring economic security in such conditions becomes a necessity, since the enterprise may become a victim of destruction, destruction and confiscation of property, termination of work, as well as possible economic dependence on the aggressor. The main arguments in favor of ensuring economic security in the conditions of a full-scale military invasion are summarized. Protection of the property and assets of the enterprise is critical for its preservation and further functioning. Ensuring the safety of the company's personnel allows you to maintain productivity and ensure uninterrupted work. Maintaining economic independence in the face of military invasion will help the enterprise maintain control over its resources and maintain its economic stability. Ensuring the stability of the enterprise. It is argued that the economic security of the enterprise in the conditions of a military invasion contributes to its sustainability and survival in extreme conditions, which may include the following steps: creating backup copies of data, developing plans for emergency situations, ensuring access to resources, establishing contingency plans, etc. The stages of scenario modeling of the organization of the full functioning of the enterprise in the event of the destruction of the constituent elements of the production infrastructure in the conditions of military operations are presented. The results of ensuring the economic security of the enterprise in the conditions of a full-scale military invasion are summarized.

Keywords: economic security, enterprise, resources, risks, financial stability, development, functioning.

Стаття надійшла до редакції 24.05.2024